

Domy ve vatě

Leden 2009: Kohoutky na plynovodech zůstaly zatažené po devět dlouhých, studených dnů. Státisíce rodin s napětím čekaly, zda vychladnou radiátory. Nebylo to poprvé. A patrně ani naposledy.

Je pouze jediná možnost, jak domácnosti opravdu zbavit nechtěné závislosti na ruském plynu – a také povrchových uhelných dolech: důkladně renovovat domy. Budovu po budově, rok po roku. Rodiny tak rovněž mohou za teplo ušetřit 39 miliard korun ročně. Nevyužité příležitosti jsou enormní, avšak rodiny ani obce nemají prostředky na potřebné investice. Hnutí DUHA proto navrhuje, aby vznikl *Program energetické nezávislosti*, který pomůže se zateplením většiny domů v České republice. Zdrojem financí by byly miliardové výnosy z povolenek ke znečišťování. Program by měl navázat na úspěch Zelené úsporám i grantů z evropských fondů, které nastrovaly investice do zateplování a vytápění čistými domácími zdroji.

Pět much jednou ranou

Proč by měla vláda nasměrovat finance právě do úspor při vytápění budov? *Program energetické nezávislosti*, který domácnostem a obcím pomůže s energetickou renovací domů, by totiž měl hned patero přínosů:

- menší výdaje za dovoz plynu z Ruska,
- nižší závislost na uhelných dolech,
- menší účty domácností za teplo,
- desetitisíce nových pracovních míst,
- čistý vzduch v obcích a malých městech.

Menší závislost na dovozu plynu

Více než třetinu budov v Česku vytápí zemní plyn. V domech, které si teplo zajišťují vlastními kotli, bez dodávek z tepláren, je plyn dokonce nejběžnějším palivem. V roce 2010 utratila česká ekonomika za jeho dovoz více než 70 miliard korun [1]. Tři čtvrtiny dodávek pocházely z jediné země – Ruska. A to je může velmi snadno přerušit. Poslední plynová krize ukázala, jak je naše země závislá na řetězci nevyzpytatelných dodavatelů a na rozmarech vládců v Kremlu.

Nejde jen o soustavnou nejistotu a občasně politické vydírání. Česká republika je nucena obchodovat a udržovat přátelské vztahy s vládami a dodavateli, kteří nerespektují základní demokratické hodnoty. Naše poptávka financuje impérium mocné a neprůhledné ruské státní společnosti Gazprom. Mezi hlavní alternativy, o kterých jsou evropští politici nuceni jednat, patří bizarní diktatura v Turkmenistán. Peníze za každý spotřebovaný krychlový metr plynu tak odtékají z místního hospodářství měst a obcí za hranice.

Podle nové studie, kterou pro Hnutí DUHA zpracovala renomovaná společnost Porsenna, lze díky pokračování podpory energetické renovace budov v současnosti vytápěných zemním plynem každoročně ušetřit 1,42 miliard metrů krychlových tohoto paliva. To představuje spotřebu zhruba dvou velkých plynových elektráren.

> Česká republika v roce 2010 každý den utratila 172 milionů korun za dovoz zemního plynu. Prostředky mohou zůstat doma. Stačí důkladně zateplit domy. Budovu po budově, rok po roku.

Zelená úsporám – první krok na dlouhé cestě

Program energetické nezávislosti by nezačínal od nuly. Česká republika už umí podporovat zateplování. Má čerstvou zkušenost se Zelenou úsporám, která umožnila renovovat už 17 000 rodinných a 2000 bytových domů. Pomáhá také s instalací moderních, čistých kotlů na biomasu či solárních systémů na ohřívání vody.

Zelená úsporám je velký úspěch. Jenomže nestačí. Státní fond životního prostředí očekává, že zateplí nejvýše 100 000 domů. Přitom jen rodinných domů je v České republice 1,4 milionu.

Obdobně úspěšné byly i granty z evropských fondů, které pomáhaly obcím, městům a krajům se zateplováním škol, nemocnic či jiných veřejných budov. Grantové kolo z února 2010 bylo vyčerpáno pouhých 40 hodin po vyhlášení. Města a obce během necelých dvou dnů předložila projekty za 4,5 miliardy korun. Hnutí DUHA navrhuje, aby na tento úspěch navázal *Program energetické nezávislosti*.

Méně uhelných dolů

Většina velkých tepláren nadále používá uhlí, takže tvoří zhruba 45 % výroby tepla u nás.

Uhelné doly ale v posledních desetiletích doslova převrátily naruby velkou část Podkrušnohoří. Z více než 80 obcí a měst byli lidé vystěhováni, aby uvolnili místo povrchové těžbě. Severozápadní Čechy se staly synonymem pro smog, kyselé deště a kilometry pustiny. V roce 1991 však nastal obrat. Vláda schválila takzvané územní limity těžby, které chrání zbývající obce před rozšiřováním dolů. Do Ústeckého kraje se díky nim vrací život. Podkrušnohoří se úspěšně zbavuje puncu místa, kde se nedá žít a nemá smysl podnikat. Vznikají tu nová průmyslová odvětví. Agentura CzechInvest dala během dvanácti let investiční pobídky projektům, jež daly práci 21 000 lidí. Těžební společnosti ovšem uhlí pod vesnicemi nikdy neodepsaly.

Společnost Czech Coal vytrvale usiluje, aby vláda dovolila zbourat další obce, vystěhovat 2000 lidí z jejich domovů a rozšířit povrchové doly. Někteří zastánci projektu argumentují, že bez toho velké teplárny nebudou mít dost uhlí. Propočty však potvrdily, že další palivo vůbec není potřeba.

Zateplováním a dalšími opatřeními lze snížit spotřebu tepla v domech, které jsou vytápěny uhlím, o polovinu [2]. Program energetické nezávislosti pomůže také nahradit malé kotle na uhlí čistějšími zdroji: biomasou nebo tepelnými čerpadly. Vládní Pačesova komise spočetla, že součet možností k zateplování českých domů a výrobě tepla z obnovitelných zdrojů je větší než kompletní spotřeba uhlí a plynu k vytápění [3]. Bude trvat léta, než se podaří využít všechny tyto příležitosti. Právě proto by Program energetické nezávislosti měl začít co nejdříve, aby se české domácnosti mohly postupně osvobodit od závislosti na drahých a špinavých fosilních palivech.

> Už žádné bourání měst a obcí kvůli uhlí pro teplárny. Kompletní zateplení českých domů v kombinaci se zeleným teplem z biomasy nebo slunce plně nahradí produkci špinavých velkodolů.

” Pačesova komise spočetla, že součet možností k zateplování českých domů a výrobě tepla z obnovitelných zdrojů je větší než kompletní spotřeba uhlí a plynu k vytápění.

Menší účty za teplo

Naprostá většina českých domácností platí za teplo či za palivo k vytápění více než 10 000 korun ročně. Majitelé větších domů či bytů, kteří navíc využívají zemní plyn nebo elektřinu, každoročně protopí i 30 000 Kč a více. Vysoké výdaje za teplo tak omezují možnosti majitelů domů investovat do stavebních úprav, včetně těch spojených se zateplováním.

Společnost Porsenna pro Hnutí DUHA kalkulovala, kolik lze v domácnostech a budovách občanské vybavenosti ušetřit po důkladném zateplení. Spočetla, že Program energetické nezávislosti by snížil účty o minimálně 39 miliard korun ročně – a to už při současných cenách paliv a energií [2].

Za teplo v bytě musí platit každý. Neobejdou se bez něj ani domácnosti s nižšími příjmy. Proto má energetická renovace domů ještě jeden velký přínos. Zajistí důstojnější život například důchodcům, protože sníží jejich výdaje.

> Každý může mít útulný, teplý a zdravý domov – a přitom miliony domácností ušetří tisíce korun ročně, srazíme naši závislost na uhelných dolech i dovoz plynu z Ruska.

Silnější ekonomika

Program energetické nezávislosti přispěje k oživení české ekonomiky. Oživí stavebnictví i průmyslová odvětví, která vyrábějí potřebné materiály. Na každou miliardu korun, která se ročně investuje do zateplování, připadá 1000 pracovních míst, navíc rovnoměrně rozložených po celé republice. Investoři zaplatí převážně domácím stavebním firmám, takže peníze – na rozdíl od útraty za zemní plyn k vytápění – neodtečou do zahraničí.

Program také rozhybe technologické sektory: výrobu solárních kolektorů nebo moderních, čistých kotlů na biomasu v českém průmyslu. Značnou část trhu v obou nových odvětvích zásobují domácí firmy. Loňská studie, kterou pro Hnutí DUHA sestavili ekonomové Miroslav Zámečník a Jan Hlaváč, spočetla, že výrobci kotlů na biomasu v České republice už nyní dávají práci 1500 lidem. To je více než celá Litvínovská uhelná, kontroverzní provozovatel povrchových dolů [4].

> Program Zelená úsporám zachránil stavebnictví od propadu během ekonomické krize. Masivní energetická renovace budov dá práci desítkám tisíc lidí v českém průmyslu i stavebnictví, a posílí tak naši ekonomiku v době recese.

” Program energetické nezávislosti by snížil účty o minimálně 39 miliard korun ročně – a to už při současných cenách paliv a energií.

Zdravější vzduch

Program energetické nezávislosti také pomůže vyčistit vzduch v malých obcích, kde se pořád ještě topí uhlím. Přitom nejde o maličkost. Pálení nekvalitního uhlí v domácnostech každou zimu poškozují zdraví statisíců lidí. Má na svědomí 38 % emisí škodlivých mikročástic prachu a dokonce 66 % znečištění rakovinotvornými polyaromatickými uhlovodíky [5]. Každoroční smog bude pokračovat, dokud mají rodiny na výběr pouze ze dvou možností: špinavé uhlí nebo drahý plyn. Ale díky zateplování a výměnám uhelných kotlů za čisté zdroje lze vzduch na venkově či v malých městech výrazně vyčistit.

Česká republika také se 12 tunami na obyvatele a rok patří k evropským rekordmanům v emisích oxidu uhličitého. Zateplování budov je bezkonkurenčně nejlevnější řešení, jak emise skleníkových plynů snížit. Shodují se v tom studie globální konzultační společnosti McKinsey [6] i propočty expertů z firmy Enviro [7], jež si nechalo připravit ministerstvo životního prostředí.

> Spalování špinavého uhlí dusí obce. Zdravý vzduch zajistí náhrada fosilního tepla kvalitním zateplením domů nebo čistými zdroji energie.

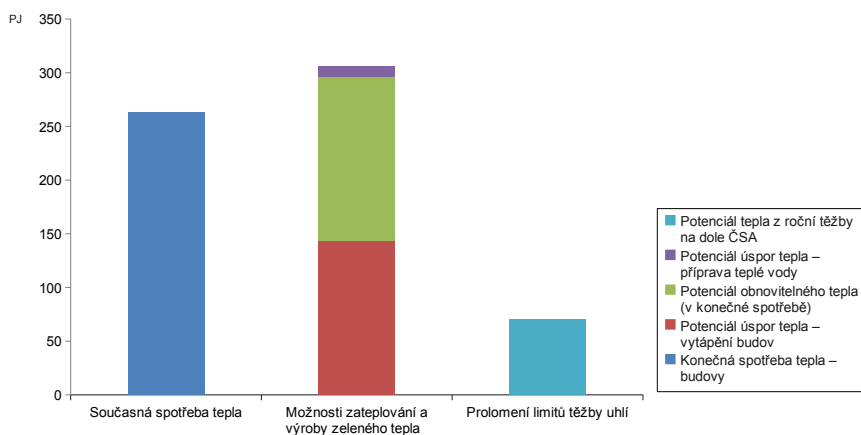
” Příležitosti k energetické renovaci mohou hrát podstatně důležitější roli než celý spor o prolamování limitů těžby.

Nová rovnováha

Příležitosti zateplování jsou enormní. V energetické bilanci České republiky mohou hrát podstatně důležitější roli než celý spor o prolamování limitů těžby. Společnost Porsenna ve své studii pro Hnutí DUHA

spočetla, že zateplováním lze snížit spotřebu energie k vytápění budov o 144 petajoulů (PJ) ročně [8]. To je skoro dvakrát více než veškerá energie, kterou bychom získali, pokud Czech Coal dostane souhlas s rozšiřováním uhelných dolů na Mostecku a bouráním dalších obcí.

Možnosti energetické renovace domů jsou mnohem větší než veškerá energie, kterou můžeme získat rozšiřováním uhelných dolů

Pasivní domy: od technologické špičky k běžnému standardu

Pasivní domy mají díky kvalitní izolaci, dobrým oknům a řízenému větrání s rekuperací velmi nízkou spotřebu tepla. Roční spotřeba k vytápění novostaveb budovaných podle současné české legislativy by měla být do 100 kWh/m²; pasivním budovám stačí 15 kWh/m². Přitom nejde o žádný sci-fi zázrak. Na pohled vypadají jako obyčejný dům. Majitelé si vedle nízkých provozních nákladů chválí také příjemné prostředí.

Dokonale utěsněné budovy poskytují díky řízenému větrání čerstvý a čistý vzduch i v době, kdy nelze mít okna dokořán. Také v mrazech může být vzduch dostatečně vlhký (nad 40 %), aby nepůsobil dýchací potíže, aniž by zároveň hrozilo, že v koutech či za skříněmi začnou zdi vlhnout a plesnivět.

Celkový počet pasivních domů v Evropě se odhaduje na 60 tisíc. Poptávka po takovém bydlení trvale stoupá, což podporuje růst celého odvětví. V České republice jich už postavili několik desítek.

> Domy s tepelnou pohodou: účty za energii v pasivním domě jsou oproti běžné stavbě o 80–90% nižší. Pro ilustraci: rok vytápění a ohřívání vody pro byt v pasivním domě vyžaduje jeden až dva krychlové metry dřeva.

77 Celkový rozpočet Programu energetické nezávislosti by činil 16 miliard korun ročně.

Rozpočet Programu energetické nezávislosti

Experti společnosti Porsenna pro Hnutí DUHA propočítali, kolik peněz je potřeba, aby Česká republika svých příležitostí opravdu využila. Zjistili, že zateplování obytných domů by vyžadovalo 18 miliard Kč ročně a budovy v takzvaném terciárním sektoru – školy, nemocnice, obchody, úřady a jiné – dalších 6 miliard [2]. Ale rodiny ani obce na potřebné investice nemají dostatek prostředků. Proto potřebují, aby jim stát pomohl granty.

Dosavadní zkušenosti ukazují, že rozumná výše grantů by v soukromém sektoru (včetně domácností a bytových družstev) měla podle typu projektu činit 30–50 % nákladů; ve veřejném sektoru to je 50–80 %. *Program energetické nezávislosti* by tedy na podporu zateplování potřeboval kolem 11 miliard Kč ročně.

Zelená úsporám také s úspěchem podporuje solárních kolektory na střeších, které slouží k ohřívání vody, čisté kotle na biomasu či výstavbu pasivních domů. Hnutí DUHA navrhuje, aby Program energetické nezávislosti vyčlenil na tyto projekty rozpočet ve stejném poměru k zateplování, jako je v Zelené úsporám. Dosavadní skladba žádostí potvrzuje, že nastavený poměr správně odráží zájem domácností. Celkový rozpočet *Programu energetické nezávislosti* by pak činil 16 miliard Kč ročně.

” Hnutí DUHA prosazuje, aby výnosy z aukcí povolenek sloužily přednostně k financování Programu energetické nezávislosti.

Kde na to vzít – výnosy aukcí emisních povolenek

Počínaje rokem 2013 stát začne dostávat peníze z aukcí emisních povolenek. Uhelné elektrárny, hutě, chemičky a další velké průmyslové společnosti si budou část svých povolenek ke znečišťování nakupovat v aukcích. Výnos půjde do státního rozpočtu. Evropská legislativa, kterou se obchodování s emisemi řídí, stanoví, že 50 % výnosů by mělo sloužit ke snižování emisí skleníkových plynů.

Energetická renovace budov je nejlepší způsob, jak tuto polovinu výnosů použít. Snížíme tak znečištění, ale také klesne česká závislost na uhelných dolech i na dovozu zemního plynu a účty, jež domácnosti a obce platí za vytápění.

Nárůst podílu povolenek, které si firmy mají kupovat v aukcích, bude postupný. Proto příjem státu z dražeb každoročně poroste. Ministerstvo životního prostředí odhaduje, že stoupne z 0,5 miliardy eur (asi 12 miliard Kč) v roce 2013 až na více než 1,5 miliardy eur (zhruba 37 miliard Kč) v roce 2020 [9]. Výnosy v prvních letech obchodování však mohou být až dvojnásobné, pokud poslanci zruší klauzuli, podle které ČEZ a další výrobci elektřiny dostanou nemalou část povolenek zdarma, na úkor státního rozpočtu.

Hnutí DUHA prosazuje, aby výnosy z aukcí sloužily přednostně k financování *Programu energetické nezávislosti*. V letech, kdy budou výnosy aukcí vysoké, mohou pokrýt celý rozpočet programu. Zejména v prvních letech však bude třeba využít i dodatečné zdroje financování.

Chytré domy jsou hitem

Systematická podpora pro energetickou renovaci domů není jen českou specialitou. Podobné projekty – a často mnohem ambicióznější, než je Zelená úsporám – nastartovali také v dalších zemích. Britská vláda připravila program, který do roku 2020 podpoří zateplení čtrnácti milionů domů a instalace solárních kolektorů na budovách. Po dalších deseti letech má důkladnou rekonstrukci projít skoro každá budova v zemi [10]. Podobné programy, jež podporují zateplování budov, mají také v Rakousku, Německu, Irsku a jinde.

Jak důležité ve skutečnosti podpůrné programy jsou, dobře ilustruje úspěch Zelené úsporám. Před otevřením programu investice do snižování energetické náročnosti v obytných domech činily přibližně 4,5 miliardy korun ročně. Díky podporám schváleným do září 2010 se objem investic zvýšil zhruba na čtyřnásobek. U škol, nemocnic a dalších veřejných budov je rozdíl ještě větší. Evropské fondy umožnily enormní nárůst počtu projektů. Vyčleněných 17 miliard korun na sedm let umožnilo podpořit jen zlomek zájemců.

Zateplení škol a nemocnic ušetří krajům a obcím miliony korun – a nám tisíce na daních.

Evropské fondy

Evropské fondy investují do vylepšování energetické efektivity miliardy korun. S dalšími penězi do těchto opatření počítá ve svém návrhu na využití evropských fondů v letech 2014–2020 i Evropská komise. Nehodlá je navíc směřovat jen do zateplování škol, nemocnic a jiných veřejných budov, ale i do obytných domů. Hnutí DUHA prosazuje, aby Česká republika zahrнула energetické renovace mezi své priority, čímž si z evropských fondů může zajistit až desítky miliard korun.

Jak bude program fungovat

Hnutí DUHA navrhuje, aby *Program energetické nezávislosti* plynule navázal na Zelenou úsporám. Jeho administrací by vláda měla opět pověřit Státní fond životního prostředí, který má zkušenosti i potřebné experty. Majitelé domů, kteří už připravili projekty na energetickou renovaci budov, by tak nemuseli měnit své plány a zbytečně mařit peníze i čas. Program by mohl být otevřen už v roce 2012.

77 Použití výnosu právě na energetické úspory, na zateplování domů a podobně, je efektivním využitím těchto finančních prostředků. A jsou to smysluplné programy – řekl premiér Petr Nečas.

Silná aliance

Návrh na vytvoření *Programu energetické nezávislosti* podporují společně s Hnutím DUHA také Svaz měst a obcí, Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů, Svaz českých a moravských bytových družstev a ČMKOS. Silná aliance v dopisu premiéru Nečasovi společně navrhl, aby vláda investovala velkou část očekávaných výnosů z povolenek ke znečišťování do energetické renovace budov.

Vlivné organizace v něm společně poukázaly, že takové řešení srazí účty za teplo i závislost na drahém zemním plynu z nespolehlivých zemí. Připomněly, že pokud využijeme rozumných možností k zateplování českých domů, při ekonomické životnosti 25 let a se započtením nově postavených efektivních budov by čistý zisk činil 223 miliard korun [11].

Velká výzva pro moderní ekonomiku

Hnutí DUHA prosazuje nový zákon, který po vzoru Británie závazně stanoví, že Česká republika bude snižovat exhalace skleníkových plynů o 2% ročně – krok po kroku, rok po roku. Rozhýbe tak investice do moderních, zelených řešení, jako je čistá energie nebo pohodlná veřejná doprava, místní potraviny, snadná recyklace či právě zateplování domů. Zákon posílí ekonomiku, sníží účty rodinám za teplo, zajistí nezávislost na dovozu energie a také srazí náš příspěvek ke globálnímu znečištění.

Ambiciózní program energetické renovace českých budov by byl důležitým a konkrétním příspěvkem k naplnění takové legislativy. Více informací o iniciativě Velká výzva, kterou Hnutí DUHA zákon prosazuje: www.velkavyzva.cz.

Solární systémy spolehlivě zajišťují dodávku teplé vody bez emisí skleníkových plynů.

Prameny:

- [1] Databáze zahraničního obchodu ČSÚ
- [2] Šafařík, M.: Studie o dopadech zateplování budov na spotřebu uhlí a zemního plynu v České republice, Porsenna pro Hnutí DUHA, Praha 2010
- [3] Zpráva Nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu, Úřad vlády ČR, Praha 2008
- [4] Zámečník, M., et Hlaváč, J.: Výroba kotlů na biomasu: dopady na zaměstnanost v České republice, Hnutí DUHA a Heinrich Böll Stiftung, Praha 2010
- [5] Zpráva o životním prostředí České republiky v roce 2009, MŽP, Praha 2010
- [6] Náklady a potenciál snižování emisí skleníkových plynů v České republice, McKinsey&Company, Praha 2008
- [7] Zpráva o potenciálu snížení emisí skleníkových plynů v České republice, Enviro pro Ministerstvo životního prostředí, Praha 2007
- [8] Studie potenciálu úspor energie v obytných budovách do roku 2050, Porsenna pro Hnutí DUHA, Praha 2007; Studie potenciálu úspor energie v terciárním sektoru do roku 2050, Porsenna pro Hnutí DUHA, Praha 2007
- [9] Boreš, O.: EU ETS po roce 2012 – prezentace na konferenci Emisní obchodování 1. 12. 2010
- [10] Heat and energy saving strategy consultation, Department of Energy and Climate Change – Department of Communities and Local Government, London 2008
- [11] Zámečník, M.: Analýza ekonomického dopadu akcelerovaného zavádění kvalitních standardů ve výstavbě rezidenčních budov v České republice, Šance pro budovy, leden 2011

Text: Karel Polanecký

Fotografie: Isover, Wikimedia, Photo Spin, Greenpeace, Knauf Insulation, Rockwool, Centrum pasivního domu

Vydalo Hnutí DUHA, Brno, druhé doplněné vydání, listopad 2011.

Tento materiál vznikl za finanční pomoci Evropské unie. Za jeho obsah zodpovídá Hnutí DUHA, v žádném případě nevyjadřuje stanovisko Evropské unie.

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

A › Údolní 33, 602 00 Brno
T › 545 214 431
E › info@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz

Hnutí DUHA s úspěchem prosazuje ekologická řešení, která zajistí zdravé a čisté prostředí pro život každého z nás. Navrhujeme konkrétní opatření, jež sníží znečištění vzduchu a vody, pomohou omezit množství odpadu, chránit krajinu nebo zbavit potraviny toxických látek. Naše práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, návrhy zákonů, kontrolu průmyslových firem, pomoc lidem, rady domácnostem a vzdělávání, výzkum, informování novinářů i spolupráci s obcemi. Hnutí DUHA působí celostátně, v jednotlivých městech a krajích, i na mezinárodní úrovni. Je českým zástupcem Friends of the Earth International, největšího světového sdružení ekologických organizací.